

Д. В. Грибова,
асистент кафедри економіки,
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького

ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОВОЧІВНИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ

D. Gribova,
assistant to faculty of economy, Melitopol state pedagogical university of Bogdan Khmelnytskyi

THE INVESTMENT ASPECTS OF DEVELOPMENT OF VEGETABLE-GROWING BRANCH

Подальший розвиток овочівницької галузі нерозривно пов'язаний з інвестиціями. Основна проблема галузі полягає у відсутності діючого фінансово-кредитного механізму, що стимулює: підвищення ефективності виробництва, розвиток інфраструктури овочевого ринку, створення умов для нормальної конкуренції. Інструменти такого механізму враховують пряму бюджетну державну підтримку підприємств, часткову компенсація ставок по кредитах, державні капіталовкладення в будівництво та реконструкцію меліоративних систем. Внаслідок обмеженості бюджетних ресурсів і збитковості виробництва овочів зростає також роль нетрадиційних джерел фінансування (кошти потенційних вітчизняних і закордонних інвесторів). Завданням даної статті є розробка пропозицій щодо залучення та ефективного використання інвестицій в овочівницькій галузі. Через відсутність у переважній більшості виробників овочевої продукції фінансових коштів лише окремі виробники змогли скористатися інвестиційними кредитами для придбання конструкцій теплиць і технологічного устаткування. Це є головною причиною, що перешкоджає розвитку овочівницької галузі захищеного ґрунту. Висока капітаємність тепличного виробництва потребує проведення реконструкції, модернізації існуючих і будівництво нових сучасних ресурсозберігаючих тепличних комплексів з комплектом технологічного устаткування значних обсягів одноразових капітальних вкладень.

The further development of vegetable-growing branch is inextricably related with investments. The basic problem of branch will consist in absence of the working financial – credit mechanism which stimulates: increase of a production efficiency, development of an infrastructure of the vegetable market, creation of conditions for normal competition. Tools of such mechanism take into account direct budgetary state support of the enterprises, partial indemnification of rates under credits, the state capital investments in construction and reconstruction of ameliorative systems. Owing to limitation of budgetary resources and unprofitability of manufacture of vegetables the role of nonconventional sources of financing (means of potential domestic and foreign investors) grows also. Problems of given article is development of offers on attraction and an effective utilization of investments in vegetable-growing branch. Because of absence at the overwhelming majority of manufacturers of vegetable production of financial assets only separate manufacturers could take advantage of investment credits for purchase of designs of hothouses and the process equipment. It is the main reason interfering development of vegetable-growing branch of the protected ground. The high capital intensity of hothouse manufacture requires carrying out of reconstruction, modernization existing and construction new modern pecypcосберегающих hothouse complexes with the complete set of the process equipment, significant volumes of disposable capital investments.

*Ключові слова: інвестиції, овочівництво, розвиток, виробництво, інновації, продукція, діяльність.
Key words: investments, vegetable growing, development, manufacture, innovations, production, activity.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З розвитком науково-технічного прогресу внаслідок слабкої інвестиційно-інноваційної підприємницької діяльності

знижується активність суб'єктів овочівницької галузі, відзначається неефективне її формування і, як наслідок, підвищується залежність країни від імпорту овочевої продукції.

Низький рівень впровадження інновацій викликає недостатні обсяги інвестування виробників овочевої продукції, підсилює спад виробництва і впливає на зниження конкурентоспроможності овочівницької галузі. Інвестиційний розвиток виробництва овочевої продукції в першу чергу потребує формування повноцінного ринку продукції і відповідної його інфраструктури.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання розвитку овочівницької галузі розкрито у роботах: В.І. Бойка, П.М. Макаренка, В.Я. Амбросова, А.І. Шумейка, О.В. Федька, Н.І. Строченко та ін. Проте прикладний аспект інвестиційного розвитку овочівницької галузі залишається недостатньо вивченим.

Мало праць, що стосуються нових підходів до теоретико-методологічного визначення суті інвестицій, економічних проблем інвестиційного процесу, подальшого прогнозу розвитку галузі на перспективу та визначення напрямів підвищення економічної ефективності функціонування овочевого ринку за рахунок інвестицій.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням даної статті є розробка пропозицій щодо залучення та ефективного використання інвестицій в овочівницькій галузі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У забезпеченні продовольчої безпеки населення овочівницька галузь має одне із пріоритетних значень, адже вживання продукції цієї галузі збагачує організм людини біологічно активними речовинами, жирами, аскорбіновою кислотою та мікроелементами. В Україні щорічно виробляється близько 7 млн тонн овочевої продукції, що в розрахунку на одну людину становить близько 160 кг. Однак у результаті низької товарності галузі до споживача надходить тільки 120—125 кг, тобто науково-обґрунтована норма забезпечується в останні роки на рівні 70%.

При цьому спостерігається зростання врожайності на 31,3 ц/га та валових зборів на 1,3 млн ц. Однак, темпи зростання врожайності і обсягів виробництва овочів не забезпечуються відповідним рівнем інтенсифікації галузі, оскільки виробництво овочів на сьогодні в переважній більшості сконцентровано в господарствах населення.

Збільшення масштабності виробництва овочів за рахунок підвищення їх концентрації сприятиме повнішому використанню способів інтенсифікації, підвищенню врожайності, асортименту та якості продукції, конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках [3, с. 169].

Крім того, у результаті деспеціалізації виробництва овочів стримується впровадження інноваційних розробок і, як наслідок, знижується його ефективність. Відрив реального виробника від інноваційного розвитку, новітніх технологій, якісного насіння, відмова від класичних складових економічного зростання приводить до порушення технологій виробництва, руйнування й навіть знищення економічної ефективності галузі. Подальший ефективний розвиток овочівництва в країні нерозрив-

но пов'язаний з інвестиційною стратегією, без якої неможлива інноваційна діяльність.

О.В. Рузакова і Г.Г. Рузакова відзначають, що "...розробка і реалізація інвестиційної стратегії і тактики має базуватися на всебічно відпрацьованих економіко-математичних моделях і сценаріях, які мають важливе значення як на державному, так і на регіональному рівнях" [4, с. 67].

Отже, подальший розвиток овочівницької галузі нерозривно пов'язаний з інвестиціями. Основна проблема галузі полягає у відсутності діючого фінансово-кредитного механізму, що стимулює: підвищення ефективності виробництва, розвиток інфраструктури овочевого ринку, створення умов для нормальної конкуренції.

Інструменти такого механізму враховують пряму бюджетну державну підтримку підприємств, часткову компенсація ставок по кредитах, державні капіталовкладення в будівництво та реконструкцію меліоративних систем.

С.І. Богданов і А.С. Богданов наголошують на те, щоб овочівницька галузь постійно перебувала на абсолютній висоті, необхідний розвиток меліорації. Це дозволить не тільки вирішити питання із свіжою овочевою продукцією у літньо-осінній період, але й дозволить вирішити питання з кормовою базою тваринництва [1, с. 114].

Внаслідок обмеженості бюджетних ресурсів і збитковості виробництва овочів зростає також роль нетрадиційних джерел фінансування (кошти потенційних вітчизняних і закордонних інвесторів).

У перспективі розвиток овочівницької галузі багато в чому буде визначатися, з одного боку, більш сучасною організацією надходження овочів з особистих підсобних господарств населення, а з іншого боку — відновленням і розвитком крупнотоварного виробництва овочевої продукції в сільськогосподарських підприємствах.

У цих умовах інвестиційна привабливість овочівницької галузі виявляється низькою, що різко обмежує можливість залучення ресурсів для її розвитку. Державна програма розвитку цієї галузі повинна передбачати надання пільгових кредитів строком до восьми років на будівництво, реконструкцію та модернізацію тепличних комплексів з виробництва овочевої продукції в захищеному ґрунті.

Через відсутність у переважній більшості виробників тепличної овочевої продукції фінансових коштів лише окремі виробники змогли скористатися інвестиційними кредитами для придбання конструкцій теплиць і технологічного устаткування. Це є головною причиною, що перешкоджає розвитку овочівницької галузі захищеного ґрунту.

Висока капітаємність тепличного виробництва потребує для проведення реконструкції, модернізації існуючих і будівництво нових сучасних ресурсозберігаючих тепличних комплексів з комплектом технологічного устаткування значних обсягів одноразових капітальних вкладень, оскільки вартість реконструкції 1 га зимових скляних теплиць становить близько 15 млн грн., з інфраструктурою — 30 млн грн., весняних промислових теплиць із плівковим або полікарбонатним покриттям — 20 млн грн., які затребувані особливо в АР Крим.

З урахуванням гостроти проблеми розширення обсягів виробництва овочів у позасезонний період Міністерству аграрної політики та продовольства АР Крим необхідно розробити проект, який передбачав би реалізацію комплексу взаємозалежних заходів щодо відродження тепличного овочівництва, що безумовно дозволить істотно поліпшити ситуацію в цій сфері.

За експертними оцінками, ефективно використовуючи наявні переваги (високий науковий потенціал, наявність висококваліфікованих кадрів, наявність вітчизняних виробників з проектування, виготовлення конструкцій теплиць і технологічного устаткування, будівництву тепличних комплексів "під ключ"), державну підтримку, залучаючи позабюджетні інвестиційні кошти, тепличне овочівництво в АР Крим зможе в перспективі стати самодостатньою галуззю, що стабільно розвивається, здатною забезпечити імпортозаміщення, що відповідає доктрині продовольчої безпеки.

За думкою Н.А. Мазур, одним з основних завдань кожної держави є досягнення продовольчої безпеки населення, тобто здатності забезпечувати його достатнє та якісне харчування, а також створення резервних продовольчих фондів за рахунок продукції вітчизняного виробництва [2].

Крім того, реалізація програми забезпечить створення нових робочих місць, буде сприяти залученню в галузь молодих висококваліфікованих кадрів. Успішний розвиток тепличного овочівництва збільшить надходження фінансових коштів від податкових відрахувань у бюджеті всіх рівнів, у тому числі й в місцеві бюджети.

За останні роки в овочівництві захищеного ґрунту відбулися значні зміни. Проведена реконструкція теплиць з метою скорочення витрат на тепло та поліпшення мікроклімату, впроваджена малооб'ємна технологія вирощування овочевих культур, що забезпечує підвищення врожайності та зниження собівартості продукції. Ведеться розробка сортових технологій, освоєння різних субстратів.

У сучасних умовах виробникам тепличної овочевої продукції потрібна державна підтримка в наслідок того, що їхній фінансовий стан перебуває на рівні рентабельності 5—10%, але саме головне — у зв'язку з низьким споживанням овочів на душу населення. У цей час головне вирішення проблеми виходу тепличного сектору АР Крим на сучасний рівень полягає в будівництві сучасних теплиць та у модернізації виробництва.

Треба брати до уваги те, що тільки крупні підприємства мають можливість інвестицій у будівництво. У Україні будівництво сучасних теплиць можливо тільки в умовах високого рівня концентрації виробництва. Великі спеціалізовані виробники з високим рівнем поглибленої спеціалізації мають висококваліфікованих фахівців, спеціалізований робочий персонал, явні переваги у всіх ситуаціях, у тому числі при новому будівництві.

Ефективність інвестицій у будівництво закслених теплиць дуже висока, притому, що в закслених теплицях виробники відходять від сезонності виробництва, а

це головна конкурентна перевага на ринку овочів. Однією з основних проблем, що не дозволяє розвиватися овочівництву захищеного ґрунту АР Крим, є сформовані правовідносини в галузі, які не відрегульовані законами.

Правове поле наших тепличних господарств закінчується на рівні окремих постанов Уряду і набору нормативів, стандартів і рекомендацій. Іншою серйозною перешкодою на шляху розвитку овочівництва захищеного ґрунту є відсутність обґрунтованих розцінок і норм на будівництво теплиць. Під час відсутності державних розцінок і норм, уряд не буде виділяти необхідні кошти для корінного реформування овочівництва захищеного ґрунту.

У цей час будівництво теплиць в АР Крим ведеться за індивідуальними розцінками, які розробляються на основі специфікацій і цін на матеріали заводу виготовлювача. Індивідуальні розцінки в наслідок вільної торгівлі і підприємницької діяльності, а також відсутності державного регулювання, у різних регіонах країни відрізняються і коректуються в основному заводами виготовлювачами. Індивідуальні розцінки, що діють в АР Крим, не придатні для вирішення питання будівництва сучасних теплиць за рахунок державного бюджету.

Важливою особливістю овочівництва захищеного ґрунту є те, що в період сильного забруднення навколишнього середовища екологічність виробництва продукції відіграє важливу роль для здоров'я людини. Екологічність виробництва овочів захищеного ґрунту в АР Крим досягається шляхом застосування біозахисту рослин і отрутохімікатів у вигляді фунгіцидів та інсектоакарицидів.

Розвиток овочівництва захищеного ґрунту може бути забезпечений за рахунок доступності засобів управлінського потенціалу. Управлінський потенціал покликаний виконувати певну місію. За своїм рівнем розвитку і активізацією він повинен бути пріоритетним, домінуючим в потенціалі як системі. Від рівня його розвитку визначатиметься за якісними і кількісними параметрами і потенціал виробника як системної цілісності.

Проте тенденція до переходу на нові технології спостерігається повсюдно, так само як і зростаючий доступності інвестицій, оскільки шлях інтенсифікації більш ефективний, ніж підвищення прибутковості за рахунок розширення площ вирощування. Майбутнє тепличного виробництва спрямовано на застосування засобів зміни навколишнього середовища і контролю за станом та продуктивністю овочевих рослин.

Великі зони тепличного овочівництва впливають на навколишнє середовище: це відвід значних обсягів чистої води, скидання дренажних стоків, відходи від використання синтетичних матеріалів, забруднення хімічними засобами захисту рослин.

У зв'язку із цим теплиці повинні відповідати строгим законодавчим обмеженням стосовно навколишнього середовища. Цього найкраще можна досягти за допомогою повністю замкнутих процесів вирощування з ізольованою прикореневою зоною та замкнутим повітряним простором. Створення штучного мікроклімату в замкнутих умовах потребує особливих властивостей від покриття.

Нарощування товарного виробництва овочів з урахуванням особливостей розвитку овочівництва в АР Крим, природних і економічних умов, ємності ринку овочевої продукції доцільно вести за рахунок: застосування високоврожайних з високими споживчими якостями сортів і гібридів овочевих культур, що володіють комплексною стабільністю до збудників хвороб; впровадження у виробництво сучасних технологій вирощування, збирання і зберігання овочів; розробки і впровадження у виробництво спеціальних сільськогосподарських машин і технологічного устаткування для кожної групи овочевих культур, сучасних енергозберігаючих теплиць та устаткування для захищеного ґрунту; будівництва в господарствах сучасних овочесховищ із регульованим мікрокліматом, будівництва і реконструкції промислових теплиць; проведення науководослідних робіт із оздоровлення фітосанітарного стану на меліоративних землях, включаючи зниження агресивності вірусних та інших захворювань овочевих культур.

Розвиток овочівницької галузі багато в чому визначається рівнем спеціалізації виробництва. Спеціалізація виробництва повинна здійснюватися на всіх територіальних рівнях, включаючи окремі виробничі підрозділи і розвиватися в напрямку одержання стандартної продукції, що призначена для використання на конкретні цілі: овочі у свіжому виді та овочі на переробку. Це дозволить відпрацювати агротехніку вирощування окремих сортів, збільшувати площі під овочами, доводити їх до рівня, що забезпечує ефективне використання комплексу машин з їхньої обробки та збирання.

Найважливішим напрямом спеціалізації повинне стати створення базових господарств для виробництва насінного матеріалу на основі банку здорових сортів. Спеціалізація господарств з виробництва та розмноження насіння овочевих буде сприяти розвитку ринку насінного матеріалу з використанням сучасної схеми сертифікації та контролю якості матеріалу, що надходить у господарський і торговельний оборот. Діючі нормативні вимоги, технічні умови, правила приймання багато в чому застаріли, тому що були розроблені і введені в дію більш ніж 25 років тому.

Освоєння пропонованої системи дозволить забезпечити якісним насінним матеріалом не тільки крупних виробників овочів, але і господарства населення, забрати з ринку торговців, що пропонують насінний матеріал без наявності сертифіката і відповідних вимог державних і галузевих стандартів, наблизити припустимі норми якості для різних класів категорій насіння до міжнародних вимог, а одержання екологічно чистих овочів може бути використано товаровиробниками як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності АР Крим при розвитку міжрегіональних міждержавних зв'язків.

Дрібнотоварне господарство повинне зайняти певну нішу на овочевих ринках, причому як в оптовій ланці, так і в роздрібній. Крім того, дрібнотоварним виробникам необхідно визначити держзамовлення — постачання муніципальних установ (їдалень, шкіл, лікарень, ди-

тячих садів). Частково може бути налагоджена переробка овочів.

Деякі великі виробники можуть здійснювати виробництво насінного матеріалу для реалізації господарствам населення. Також може бути організована реалізація овочів для наступної їхньої переробки. Таким чином, потреби певного сегмента ринку овочів можуть бути забезпечені виробниками у перспективі, тому що в них є свої покупці з певним рівнем доходу.

ВИСНОВКИ

Доведено, що подальший розвиток овочівницької галузі нерозривно пов'язаний з інвестиціями. Основна проблема галузі полягає у відсутності діючого фінансово-кредитного механізму, що стимулює підвищення ефективності виробництва, розвиток інфраструктури овочевого ринку, створення умов для нормальної конкуренції.

Інвестиційна привабливість овочівницької галузі виявляється низькою, що різко обмежує можливості залучення ресурсів для її розвитку. Державна програма розвитку цієї галузі повинна передбачати надання пільгових кредитів строком до восьми років на будівництво, реконструкцію та модернізацію тепличних комплексів з виробництва овочевої продукції в захищеному ґрунті.

Література:

1. Богданов С.И. Анализ и прогнозирование себестоимости овощной сельскохозяйственной продукции закрытого грунта / С.И. Богданов, А.С. Богданов // Бизнес-інформ. — 2012. — № 4. — С. 114—116.
2. Мазур Н.А. Вплив держави на розвиток продовольчого ринку в Україні / Н.А. Мазур // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2011. — Вип. 4 (61). Т. 1. — С. 113—119.
3. Плугатарьова Т.І. Інтенсифікація овочівництва як вимога продовольчої безпеки / Т.І. Плугатарьова // Економіка АПК. — 2012. — № 4. — С. 166—169.
4. Рузакова Г.Г. Інвестиційна політика як складовий елемент економічної політики держави / Г.Г. Рузакова, О.В. Рузакова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2011. — Вип. 2 (59). — С. 63—68.

References:

1. Bogdanov, S.I. and Bogdanov, A.S. (2012), "The analyze and forecasting of the cost price of vegetable agricultural production of the closed ground", Business-inform, vol. 4, pp. 114—116.
2. Masur, N.A. (2011), "The influence of the state on development of the food market in the Ukraine", Vistnik agrarnoy nauku Prichornomor'ya, vol. 4(61), pp. 113—119.
3. Plugatareva, T.I. (2012), "The intensification of vegetable growing as the requirement of food safety", Ekonomika agrarnogo i industrsalnogo kompleksa, vol. 4, pp. 166—169.
4. Ruzakova, G.G. and Ruzakova, O.V. (2011), "The investment policy as component of economic policy of the state", Vistnik agrarnoy nauku Prichornomor'ya, vol. 2(59), pp. 63—68.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2014 р.